

В. В. Гриншкун. – Режим доступа: <http://www.dissertations/archive/index.php>.

2. Ершов А. П. Часть первая // Основы информатики и вычислительной техники : пробное учебное пособие для средних учебных заведений. В 2-х частях / А. П. Ершов, В. М. Монахов, С. А. Бешенков ; под редакцией А. П. Ершова и В. М. Монахова. – М. : Просвещение, 1985. – 96 с.

3. Закон України “Про Національну програму інформатизації” (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 27-28, ст.181) із змінами, внесеними згідно із Законами

4. Образцов П.И. Обеспечение учебного процесса в условиях информатизации высшей школы [Электронный ресурс] / П.И. Образцов. – Режим доступа : <http://www.kind@orel.ru>.

5. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. – М., 1991

6. Роберт И. В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты). – 2-е издание, дополненное / И. В. Роберт. – М. : ИИО РАО, 2008. – 274 с.

7. Сзвэдж Д. ИКТ: пришло время стать персональными / Д. Сзвэдж. – Информатика и образование. – ИНФО, 2006. – № 3. – С. 6–10.

8. Урсул А.Д. Информатизация общества. Введение в социальную информатику / А.Д.Урсул. – М., 1990.

9. Чернилевский, Д. В. Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М. : ЮНИТП-ДАНА, 2002. – 437 с.

УДК 371.134:37.091.33:001.4

О. Є. Гридчук,

кандидат філологічних наук, доцент

(Національний лісотехнічний

університет України)

СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СТУДЕНТАМ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЛІСОТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Проблема модернізації навчання української мови у вищій школі полягає в розробці нових концептуальних підходів до досягнення оптимально можливої професійної компетентності студентів лісотехнічного профілю. Поглиблення фахової компетентності засобами української мови можливе завдяки ґрунтовному опрацюванню фахової термінології на основі певних типів професійних текстів, способів дослідження їх смислової структури, аналізу опорних термінів для акцентуації змісту текстів, чинників, які впливають на відбір професійно маркованого тексту тощо.

У працях сучасних учених (Ф. Бацевич, Н. Гончарова, Т. Дридзе, І. Дроздова, Л. Златів, Д. Ізаренков, С. Караман, Г. Колшанський, І. Кочан, Т. Кудрявцева, М. Пентиліук, О. Селіванова, Т. Симоненко, З. Тураєва, Л. Чулінда, Н. Формановська та ін.) поданий науково-теоретичний аналіз тексту з метою дослідження його специфіки.

“Множинність ракурсів розгляду тексту... в гуманітарних науках, а також поліфункційна й багатопланова природа цього мовного, комунікативного та культурного феномена зумовлює неоднозначність його дефініції” [6, с. 491].

В енциклопедії “Українська мова” текст пояснено як “писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об’єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв’язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю” [12, с. 679].

У дещо вужчому трактуванні під текстом розуміють складне ціле, що функціонує як структурно-семантична єдність; упорядковану сукупність речень, об’єднаних різними типами лексичного, логічного і граматичного зв’язку, що певним чином передає організовану і скеровану / спрямовану інформацію [10, с. 11].

С. Караман вважає, що “текст – це певним чином організована система послідовних одиниць” [3, с. 238]; “складне синтаксичне ціле або надфразна єдність, у порівнянні з реченнями, є синтаксичною одиницею вищого порядку” [3, с. 239].

“Текст не лише відображає дійсність, але й повідомляє про неї. Семантика тексту враховує номінативний і комунікативний компоненти” [10, с. 12]. І. Кочан узагальнює текст як “максимальну одиницю мови найвищого рівня мовної системи; продукт мовлення; одиницю, що виражає судження; цілісне і зв’язне повідомлення, складене для передання та збереження інформації; суму, сукупність або множину фраз; структурну і смислову єдність” [4, с. 31].

З. Тураєва трактує текст як складне багатоаспектне утворення, що є феноменом реальності, способом її відображення і реалізацією системи мови і як головну одиницю комунікації, продукт певного виду діяльності, спосіб збереження і передачі інформації, форму існування культури, продукт певної історичної епохи, відображення психічного життя індивіда... [10].

При всьому розмаїтті запропонованих науковцями визначень поняття “текст” з’ясування специфіки навчальних текстів для викладання фахової термінології студентам вищих навчальних закладів лісотехнічного профілю ще потребує додаткового опрацювання.

Метою статті є визначення критеріїв відбору навчальних текстів для викладання фахової термінології; обґрунтування практичної необхідності вироблення в студентів навичок роботи з науковим текстом і на цій основі формування в них усвідомленого підходу до вибору мовних засобів, граматичних форм, синтаксичних конструкцій для правильного формулювання висловлювання у професійній діяльності.

У лінгвістиці тексту досліджуються різні аспекти тексту, зокрема: *онтологічний* (характер існування тексту, його статус, відмінність від усного мовлення); *гносеологічний* (характер відображення об’єктивної дійсності в тексті); *власне лінгвістичний* (характер мовного оформлення тексту); *психологічний* (характер сприйняття тексту); *прагматичний* (характер ставлення автора тексту до об’єктивної дійсності й до змісту матеріалу) [10, с. 8].

Для вивчення “Фахової термінології” серед основних аспектів тексту – інформаційно-змістовного, термінологічного та стилістичного [1] – інформаційно-змістовний та термінологічний набувають особливої значущості. “Інформаційно-змістовний аспект покликаний слугувати для мотивації, професійного й інтелектуального розвитку студентів. Термінологічний аспект має розвивати професійний вокабулярій студентів, знайомлячи їх із масивами лексики за фахом” [1, с. 266]. Стилiстичний аспект важливий для знайомства студентів із формулами письмового й усного мовлення наукового й офіційно-ділового стилів, провідними моделями мовлення, його ідіоматикою, нормативною граматикою, тобто набором так званих засобів метакомунікації (мовленнєвими кліше, характерними для вираження своєї думки, заперечення, ствердження, доведення, аргументування тощо) для логічної побудови й оформлення висловлювань, виходу в активне професійне мовлення [1].

Серед основних навчальних функцій тексту можна виділити:

- ілюстрацію функціонування мовних одиниць як зразок мовлення певної структури, форми і жанру;
- модель породження мовленнєвого висловлювання, повідомлення або мовленнєвого спілкування;
- структуру керування смисловим сприйняттям і навчальними діями тих, хто навчається, – навчальний текст – у навчанні аспектів мови (лексики, граматики, стилістики, риторики тощо);
- видів україномовної мовленнєвої діяльності (усіх видів читання, говоріння, аудіювання, письма) [1; 9].

В основу добору й типології навчальних текстів доцільно, окрім лінгвістичних і змістовних оцінок (доступність, логічність, інформативність, змістова завершеність тощо), покласти дидактичні і психолінгвістичні критерії, що співвідносяться з цільовою спрямованістю навчання, стадіями формування умінь і навичок писемного наукового мовлення, функціонально-стильовим призначенням мовних засобів [1, с. 365].

Для відбору текстів необхідно застосовувати такі критерії: концептний (текст містить основні концепти, що віддзеркалюють професійну актуальність, наприклад, гіпотези, поняття тощо); дидактичний (текст містить у собі навчальний і виховний потенціал і значущі мовні факти і явища); сензитивний (відповідність змісту тексту і його мовного оформлення віковим і розумовим можливостям студентів); когнітивний (текст виконує свою освітню функцію і відповідає пізнавальним потребам студентів) [1, с. 265-266].

І. Дроздова вважає, що для навчального опрацювання мають добиратися тексти-зразки, “що мають типологічні характеристики певних жанрів мовлення” [1, с. 264], такі тексти можуть бути використані в різних сферах майбутньої професійної комунікації.

Під час розроблення фахової термінології доцільно працювати з “ретельно відібраним, системно організованим матеріалом, центральною ланкою якого є текст” [1, с. 264], поєднуючи план змісту тексту і план його вираження – мовного оформлення. Адже лінгвістичний аналіз й інтерпретація текстів різних мовленнєвих жанрів сприяють виробленню

самостійності мислення, набуттю навичок професійної мовленнєвої діяльності фахівця, що забезпечує формування комунікативної компетенції [1, с. 264].

Опрацювання текстів за фахом під час викладання курсу „Фахова термінологія” сприяє вдосконаленню мисленнєвої та мовленнєвої діяльності, це складний, багатоаспектний процес, що включає різноманітні види робіт та передбачає :

- формування навичок складання різних жанрів наукового тексту;
- правильне формулювання висловлювання;
- виправлення граматичних та орфографічних помилок;
- побудову висловлювання відповідно до наукового або (у разі складання документів у сфері професійної діяльності) офіційно-ділового стилів;
- уникнення лексичних повторів;
- правильну побудову синтаксичних конструкцій;
- уживання книжної лексики та термінів відповідно до їх значення;
- доречне введення в текст термінологічних словосполучень;
- досконалий переклад українською мовою з іншої мови термінів й усього тексту загалом;
- розрізнення значень синонімів, багатозначних термінів, синонімів та омонімів тощо.

“Для надання вивченню мови практичної спрямованості та забезпечення подальшого професійно орієнтованого навчання необхідно розробити таку систему роботи, яка б, з одного боку, сприяла ґрунтовному оволодінню рідною мовою як засобом спілкування, з іншого, – значущими вміннями, необхідними для подальшого фахового становлення” [3, с. 238].

Серед основних завдань доцільно наголосити на опануванні технології роботи з науковим текстом з метою розвитку вмінь і навичок мовностилістичного аналізу наукового тексту, що допомагає формувати практичні звички добирати доречні мовні засоби, писати без помилок, ставити необхідні розділові знаки (а для цього хоча б один раз прочитати написане), правильно вживати відмінкові закінчення тощо.

Т. Симоненко вважає навчальний текст основною формою комунікації в актах дидактичної взаємодії [8]. Опрацьовану дослідницею типологію навчальних текстів з позиції лінгводидактичного підходу, за способом викладу (тексти-описи та тексти-пояснення), за характером емоційного та навчального впливу (тексти-символи, тексти-провокації, “культурологічні” навчальні тексти), за прийомами результативності навчальної взаємодії (тексти-алгоритми, тексти-тести) [8] доречно використати у доборі дидактичного матеріалу та формуванні навчальних завдань для опрацювання фахової термінології.

“Упорядкування типології навчальних текстів дає змогу комплексно та системно підійти до питання розробки прийомів аналізу навчальних текстів за фахом, удосконалення вмінь побудови й породження їх у мовленні студентів” [1,с. 264-265]. Рекомендується добирати текстові матеріали з урахуванням вимог відповідності цілям і завданням професійно орієнтованого навчання, виховання й розвитку особистості фахівця, сучасності й актуальності, репрезентативності мовного матеріалу, лінгвістичній доречності і цінності, змістовності й ілюстративності [1, с. 266].

Крім цього, навчальний текст може бути використаний як об'єкт навчання і засіб навчання. "Типи навчального тексту як об'єкта навчання диференціюють зі змістового боку, а типи навчального тексту як засобу навчання розрізняються формальними характеристиками" [5, с. 40].

Предметний план текстів слугує важливим засобом управління мотивацією студентів під час організації мовленнєвої діяльності, адже для навчання використовуються тексти різних ступенів складності. Саме наукові тексти через їх логічність, безособовість, відсутність емоційності є найбільш придатними для розвитку професійного мовлення студентів. Вони найбільш прозорі для вивчення чинників, що впливають на фахове становлення і навички усного й писемного мовлення майбутніх фахівців різних галузей [2; 11].

Загалом, розумінню наукового тексту можна навчатися лише на цілісному тексті; відірвані від контексту речення не дають змоги цілісно розуміти текст і виявити зв'язки всередині його; засобом, що зв'язує текст й актуалізує певні лінгвістичні елементи, є повтор як прийом створення змістової і комунікативної цілісності тексту, його структурної зв'язності; за допомогою тематичних слів визначається певна спрямованість змісту тексту, ключові слова сприяють розкриттю головної ідеї викладення, особливо в переглядовому читанні; структурна зв'язність тексту нерозривно пов'язана з характерними ознаками мови, якою написаний текст [1; 7].

Вироблення навичок аналізу – синтезу українською мовою, вміння послідовно й логічно викладати ланцюг суджень, продукуючи зв'язне мовлення, аргументовано розмірковувати, обирати рішення, робити висновки неможливо без роботи з навчальними текстами. Навички як діалогічного, так і монологічного висловлювання, такі необхідні студентам у їхньому професійному спілкуванні (уміння перервати співбесідника, вставити й оцінити репліку, спрямувати тему розмови, сформулювати власну думку з певних проблем і висловити її у розгорнутому висловлюванні тощо) зручно відпрацьовувати на текстах за фахом студентів [1].

Відбір текстового матеріалу і форма його подання "визначаються конкретними завданнями кожного етапу навчання з погляду методичних, психологічних і лінгвістичних вимог. Базові навчальні тексти групуються за складністю і тематичними циклами, супроводжуються певною кількістю лексико-граматичних вправ, у яких граматичний мінімум заняття органічно пов'язаний із лексичним" [1, с. 267].

Серед критеріїв добору навчального матеріалу найбільш вагомими є: урахування потреб фаху й специфіки мовного середовища, у якому перебувають студенти; професійна цінність текстів і частотність їх насичення фаховими термінами; добір найбільш уживаних у мові професії термінів, що важко засвоюються [1].

Ми приєднуємося до обґрунтування доцільності "термінологічно-мовного оформлення текстів" [13, с. 6-7], для виділення граматичного, семантичного й синтаксичного аспектів цього процесу з метою:

- розвитку вміння і навичок мовностилістичного аналізу наукового тексту;
- опанування технології роботи з науковим текстом;
- редагування наукових текстів різних жанрів;
- складання нормативних наукових текстів за фахом;

- написання відгуків і рецензій на наукові роботи.

Кожен із викладачів стикається з проблемою неправильного мовлення студентів, значної кількості помилок у їхніх висловлюваннях, повної байдужості до використання орфографічних та синтаксичних норм у процесі написання контрольної чи самостійної роботи тощо. Названі труднощі стосуються також і нормативного вживання фахових термінів.

З іншого боку, термін є складовою термінологічної системи, проте функціє він у фаховому тексті та фаховому мовленні. Слушним є зауваження З. Тураєвої, що “слово живе не в системі, а в тексті, де воно включається в мережу взаємопов’язаних, взаємозалежних засобів вираження думки і почуття. Як елемент тексту слово може втрачати стилістичну нейтральність і набувати додаткового заряду, може використовуватися в рамках реєстру, до якого воно належить, або поза ними, може набувати стилістичну маркованість” [10, с. 31].

Аналіз термінів на основі фахових текстів дає змогу поєднати різні аспекти опрацювання спеціальної лексики (як елемента термінологічної системи, як складової тексту та висловлювання).

У процесі роботи з науковим текстом доцільно враховувати також особливості сполучуваності термінів (правильне використання граматичних категорій роду, числа, відмінка), завдання і вправи відрізняються різноманітністю, а саме:

- переклад фахового тексту українською мовою;
- лінгвістичний аналіз лісівничих термінів у фаховому тексті;
- виправлення помилок у фаховому тексті (лексичних, граматичних, стилістичних, синтаксичних);
- роботу з фаховим текстом доречно використати з метою засвоєння різних видів норм сучасної літературної мови;
- закінчити речення і сформулювати науковий текст;
- скласти речення з термінологічними словосполученнями і увести їх у текст тощо.

Отже, відбір, організація й подання текстового матеріалу за лісотехнічним фахом студентів дозволяє визначити конкретні завдання і вправи для кожного етапу навчання фахової термінології. Систематизація навчальних текстів дозволяє згрупувати їх за складністю і тематикою із визначеною кількістю лексико-граматичних вправ, у яких граматичний мінімум заняття органічно пов’язаний із лексичним.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці системи навчально-методичних завдань на основі фахових текстів для опрацювання термінологічної лексики студентами лісотехнічних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ : монографія / І. П. Дроздова ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 320 с.

2. Златів Л. М. Комплексний підхід до роботи з науково-навчальним текстом у курсі практикуму з української мови / Л. М. Златів // Українська

мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 49-52.

3. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с.

4. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / І. М. Кочан. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 423 с.

5. Кудрявцева Т. С. Функционирование текста в учебном процессе / Т. С. Кудрявцева // Текст как объект лингвистического анализа и перевода. – М., 1984. – 184 с.

6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підруч. / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

7. Серова Т. С. Теоретические основы обучения профессионально-ориентированому чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / Т. С. Серова. – Пермь : Изд-во ПГУ им. М. Горького, 1989. – 230 с.

8. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія / Т. В. Симоненко. – Черкаси : Вид-во Вовчок О.Ю., 2006. – 328 с.

9. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 270 с.

10. Тураева З. Я. Лингвистика текста : (Текст : структура и семантика) : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2103 "Иностр. яз." / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 128 с.

11. Федотова Л. Н. Синтаксис текста и понимание при чтении / Л. Н. Федотова // Проблемы изучения иностранных языков в заочной и вечерней высшей школе : сборн. ст. – Л., 1977. – Вып. 2. – С. 31-39.

12. Українська мова : енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вид-во "Українська енцикл." ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

13. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія : навч. посіб. / Л. І. Чулінда. – К. : Магістр – XXI сторіччя, 2005. – 112 с.

УДК 371.134:37.013.42.001.4

О. І. Гуренко,

кандидат педагогічних наук,

доцент, докторант

(Бердянський державний
педагогічний університет)

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ: РЕЗУЛЬТАТИ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Постановка проблеми. У ХХІ ст. одним із ключових методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах є компетентнісний підхід. Згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України щодо його застосування до розробки галузевих стандартів вищої освіти відповідність якості підготовки випускника вимогам